

Když rodiče nejsou anebo selhávají. Jak by stát měl pečovat o ohrožené děti **Olga Richterová**

18. 03. 2019 | 19:43

Přečteno 969 krát

System náhradní rodinné péče v České republice potřebuje postupnou transformaci, jejímž výsledkem budou spokojení, sebevědomí mladí lidé se svým místem ve společnosti. Je třeba podpořit pěstounské rodiny a pobytová zařízení rodinného typu namísto klasických ústavů, a to ve všech krajích.

Filipovi je šest. Jednou se mu rodiče nevrátili z divadla. Jejich auto smetl ze silnice opilý řidič. Máma i táta se budou delší dobu léčit z těžkých zranění, a protože byli oba jedináčci postarších rodičů, není nikdo z širší rodiny, kdo by se o Filipa postaral. Oproti většině ostatních dětí má ale Filip štěstí; v dětském domově (nebo v podobně fungujícím „zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc“) stráví jen několik měsíců.

Marušce je dnes už devět. Před třemi lety jí umřel tatínek a maminka začala pít. S alkoholem matka bojuje dodnes a Maruška v dětském domově čeká, až vyhraje. Máma nad pitím a Maruška mámu.

Jolanka a Magdalenka jsou tříletá dvojčata. Bydlela s rodiči ve vlhkém plesnivém bytě bez elektřiny a často měla hlad. Jednou přišly „tety“ a obě holčičky odvedly. V Klokánku se jim sice moc líbí, ale stýská se jim po mamince i po tátovi.

Když rodič nemůže nebo neumí

Představte si, že jste Filip. Nebo třeba Maruška. Během jednoho dne se vám převrátí život naruby a jste bez mámy, bez táty a nikoho jiného nemáte. Co si vyberete – dlouhodobou péči v domácnosti „tety“ ze stejného města, nebo „děcák“? Asi málokdo by volil instituci, byť vedenou laskavými lidmi oddanými svému poslání.

Filipů a Marušek naštěstí statisticky tolik není. Mezi dětmi v krizi naopak převažují Jolanky a Magdalenky, tedy děti, jejichž rodiče mají existenční problémy a neví si rady ani sami se sebou, natož pak se svými potomky.

Pomineme nyní fakt, že dobrá záchytná síť sociálních služeb by měla pomoci rodičům v samém zárodku jejich potíží a teoreticky by se do situace, že žijí s dětmi v substandardním, zdravotně závadném bydlení a nemají na jídlo, neměli dostat.

Děti si své rodiče nevybírají a jistě se shodneme na tom, že je potřeba dát jim to nejlepší. Bez ohledu na to, z jaké rodiny vzešly, jakou mají barvu pleti, jaké náboženství vyznával jejich táta, děda a praděda. Proč je to tak důležité? Děti jsou totiž budoucnost celé společnosti. A to nejen ty vlastní, ale stejně tak i ty cizí. I ony nám totiž budou vydělávat na důchody, budou nás léčit a třeba i leccos jiného, až

sami nebudeme moci.

Ústavní péče versus komunitní byty

Cílem je, aby jakékoliv menší dítě nemuselo do jakékoliv ústavní péče, ale v případě potřeby našlo bezpečnou náruč pěstouna. Dítě, které se do ústavního zařízení dostane ihned po narození a nepodaří se osvojení, často vystřídá i čtyři „domovy“ a desítky „tet“. Jistě není třeba znovu opakovat, jaké benefity pěstounská péče oproti ústavní nabízí – zdravotními a psychickými počínaje (fyzický kontakt nutný pro zdárný vývoj mozku, stabilní pocit bezpečí a lásky), ekonomickými a celospolečenskými konče (náklady na ústavní vs. domácí péči, sociální začlenění jedince).

U starších dětí, okolo puberty a po ní, už to je složitější: nestojí vždy o navazování nových vztahů s pěstounskými rodiči a pobytová zařízení pro ně mohou být vhodná. Ale komunitního typu: domky či byty rozptýlené v běžné zástavbě, malý tým zaměstnanců, který pomáhá s péčí, a začlenění do běžné školy by mělo být charakteristickým znakem takové možnosti.

Piráti se zavázali přispět k transformaci celého systému náhradní rodinné péče, já se momentálně zaměřuji na jednu z jeho forem, a to pěstounství. Pokud chceme, aby se počet dětí v ústavní péči snižoval, a nechceme přispět k „batůžkaření“ (navracení dětí od pěstounů do domovů, třeba v náročné pubertě), musíme vyřešit celou řadu problémů. V první řadě je třeba mít dostatek zájemců o pěstounskou péči. Abychom měli dostatek pěstounů, musí pro ně fungovat podpůrná síť. A právě její úroveň napříč celou zemí kolísá kraj od kraje.

Jsou kraje, které kvalitně provázejí zájemce o pěstounství od prvního kontaktu, a jsou tak schopny například pracovat s často nerealistickými očekáváními v počátcích, s frekventovanými problémy během péče či zabránit vyhoření pěstounů a potenciálnímu rozpadu jejich rodiny (to se bohužel stává).

Problémy jsou i v legislativní rovině, vágní formulace bez metodického vedení způsobují řadu nedorozumění v trojúhelníku pěstoun – úředník – rodič. Klíčová otázka, co je to vlastně „běžná záležitost“ v dětském životě, by vzhledem k počtu konfliktů zasluhovala jednotnou odpověď.

Akcent na práva rodičů je v případě Filipů na místě, ale co Maruška a děti, o které jejich biologičtí rodiče nemají zájem? Je skutečně nutné, aby dávali souhlas k píchnutí zaníceného středního ucha, protože se nejedná o život zachraňující zákrok a pěstounovo svolení nestačí? Navíc se i rodiče, které soud odsoudil za zanedbávání péče či přímo týrání, dozvědí kompletní informace o celé pěstounské rodině. To je další velká legislativní bariéra pěstounství, kterou je třeba změnit.

Co s „kojeňáky“ a „děcáky“

Jak naložit s odbornými týmy, jejichž know-how je třeba zachovat a jejichž trpělivé práce si vážím? Jednak i v komunitně vedených dětských domovech by byla potřeba řada zaměstnanců. Při podrobném mapování problematiky náhradní rodinné péče jsem se ale navíc setkala s řadou případů, kdy pěstouni, ale i biologičtí rodiče, kteří se starají o tělesně či zdravotně postižené anebo traumatizované dítě, bojovali s fyzickým i psychickým vyčerpáním z nesmírně náročné péče.

Pro ně náš sociální systém nenabízí téměř žádnou podporu či úlevu. O děti se starají často v režimu 24/7 non-stop a šance, že by se dostali na dovolenou a načerpali potřebnou energii a sílu, se limitně blíží nule. Chybí jim odlehčovací služby, supervize, odborná pomoc. Právě zajištění podobných služeb by mohlo být novou rolí pro pobytová zařízení, jimž se doufám bude postupně uvolňovat kapacita lůžek i sociálních a zdravotních pracovníků.

Otázek bez odpovědí je v této oblasti velmi mnoho. Systémové změny přitom vyžadují zapojení jak zřizovatelů pobytových zařízení (většinou krajů, někdy obcí, výjimečně ministerstev), tak i jejich nadřízených orgánů (ministerstev). Ale samozřejmě i ředitelů, dalších zaměstnanců – a samotných dětí.

Jejich hlas moc slyšet nebývá, a přitom právě o ně jde zejména. O Filipy, Marušky i zanedbávané Magdalenky. Chci podpořit takovou transformaci služeb, která bude postupná a jejím výsledkem budou spokojení, sebevědomí mladí lidé se svým místem ve společnosti, která jim pomohla vyrovnat jejich nerovnou startovní čáru. Má to totiž smysl pro nás pro všechny.

Text byl napsán pro Deník Referendum, kde vyšel 12. 2. 2019